

Libris .RO

Reviste, cărți, autori și cărți

POLIS

REVISTĂ DE ȘTIINȚE POLITICE

Volum VII, Nr. 1 (23), Serie nouă, decembrie 2018 - februarie 2019

SUMAR

EDITORIAL	5
Demararea și metamorfozele unei reviste centenare Zoltán ROSTÁS	
CENTENARUL ARHIVEI PENTRU ȘTIINȚA ȘI REFORMA SOCIALĂ	17
Centenarul României în dezbaterile Polis Redacția Revistei Polis	17
Contextul științific și intelectual al apariției periodicului Arhiva pentru Știința și Reforma Socială Dana COSTIN	21
Natură și cultură în Școala Gustiană. O analiză conceptuală a primelor scrieri programatice ale lui D. Gusti Ionuț BUTOI	29
Contribuțiile mișcărilor femeilor la apariția ASRS și contribuțiile apariției ASRS la mișcările femeilor Theodora-Eliza VĂCĂRESCU	47
Reflecții despre „războaiele juste”. Concepția lui Dimitrie Gusti despre război Antonio MOMOC	71
Federalismul sindicalist și socialismul juridic: două repere ale reformei sociale în România interbelică Victor RIZESCU	93
Statutul epistemologic și ideologic al sociologiei în era bipolară Ana-Maria AMBROSĂ	117
INTERVIU	133
Cristian Diaconescu: „România, un stat mare cu o politică externă mică” Georgeta CONDUR	133

VARIA	141
Identitatea cecenă între naționalism și Islam. Continuitate mistică și rescrierea modernității	141
Dan ALEXE	
Secularizare, modernitate politică și consecința lor extremă, corectitudinea politică	155
Constantin ILAȘ	
Cooperarea regională la Marea Neagră - un potențial care încă nu este valorificat pe deplin	169
Radu CARP	
Why European values matter? A cross-sectional study on the attitudes and preferences of the Romanian citizens towards 2019 EU elections	175
Ciprian NEGOIȚĂ	
Vladimir-Adrian COSTEA	
RECENZII	189
Școala sociologică de la București și problema migrației	189
Cosmina TIMOCE-MOCANU	
Școala Sociologică de la București. Perspective asupra dimensiunii de gen	195
Alina BRANDA	
O relație indisolubilă: cultura și propaganda. Institutul Român din Berlin (1940-1945)	209
Dumitru-Cătălin ROGOJANU	
Social Sciences in the Other Europe since 1945	217
Maria CERNAT	
Note despre autori	223
Instrucțiuni pentru autori	229
Instructions to authors	232

EDITORIAL

Demararea și metamorfozele unei reviste centenare

(The Commencement and Metamorphoses of a Centennial Journal)

Zoltán ROSTÁS

Abstract: *This paper presents in a synthetic manner the history of almost a quarter of a century of the journal Arhiva pentru știința și reforma socială [Archive for Social Science and Reform]. This journal was the official publication of Asociația pentru Studiul și Reforma Socială [Association for Social Study and Reform], founded by professor Dimitrie Gusti in Yassi, in March 1918. After the transformation of the Association in Institutul Social Român [Romanian Social Institute], the journal continued to appear as its official publication. In this paper, I follow the founders' undertakings from their first endeavors to establish the Association, to the journal's final discontinuance, in 1943. The main contribution of this paper consists in establishing several distinctive phases in the development of the journal. The Archive's journey entails an "encyclopedic" phase in the beginning, followed by an increase in interest in sociological studies, subsequently fully opening up to the new sociological monograph research, and ultimately acquiring international status by becoming the official publication of the International Federation of the Associations and Institutes of Sociology. The Archive was not simply a scholarly journal, but also an instrument for the organization of the different scientific sections of the Romanian Social Institute. Moreover, the journal became an important platform that created a complex national and international network of renowned scholars who were interested in the development of sociology and who were willing to participate at the International Congress of Sociology, which was set to take place in 1939 in Bucharest.*

Keywords: *the journal Arhiva pentru Știința și Reforma Socială [Archive for Social Science and Reform], Institutul Social Român [Romanian Social Institute], sociological monograph research, social reform, the Sociological School of Bucharest.*

De la bun început trebuie să precizăm că abordarea acestei reviste centenare nu poate fi liniară, fiindcă nu a fost un simplu organ al unei asociații transformate în institut. Ideea acestei reviste, născute în 1913, a fost de a da naștere unei mișcări intelectuale. Nu ar fi fost o noutate, pentru că publicarea unei reviste a avut câteodată un efect de coagulare a unui curent literar sau artistic, a unei școli științifice sau chiar a unui partid politic. Profesorul ieșean Dimitrie Gusti, lansând planul revistei *Arhiva pentru Științe Sociale, Sociologie, Politică, Etică*, nu ascundea intenția de a forma un for al oamenilor de știință atașat ideii că România are nevoie de reforme bazate pe expertiză, pe cercetare științifică a realității. Împrejurările nu au permis însă demararea revistei. Peste patru ani, când țara era sleită de primul război mondial, părăsită de aliați și ajunsă în situația umilitoare de a cere pace, nu mai era nevoie de pornirea unei reviste ca să se coaguleze o mișcare de intelectuali: ei s-au strâns în martie 1918 la apelul lui Gusti, care a înființat, în acest scop, Asociația pentru Studiul și Reforma Socială. Asociații acesteia, în condiții greu de imaginat, au început organizarea muncii colaboratorilor întru reformă și abia după un an au scos primul număr al *Arhivei pentru Știința și Reforma Socială* (în continuare numai *Arhiva*) la 1 aprilie 1919. Prin urmare, unul din motivele longevității publicației a fost faptul că scrisul a fost precedat de experiență.

Este lesne de înțeles că apariția *Arhivei* nu poate fi înțeleasă fără o incursiune (despre care am mai scris) în condițiile nașterii Asociației pentru Studiul și Reforma socială. Într-adevăr, după colapsul în 1917 al imperiului țarist, România a fost nevoită să ceară armistițiu și să demareze tratative de pace cu Puterile Centrale. Situația de pe front în timpul iernii și primăverii 1918 era favorabilă Germaniei. În asemenea împrejurări, o asociație ce promova reforma structurală a societății românești, bazându-se pe cercetare științifică, nu putea stârni interesul publicului, lucru reflectat de lipsa de informații despre această inițiativă în ziarele din Iași. Cum putea să stârnească interesul, când Iașii suferea de lipsuri alimentare elementare, de combustibil, de lemne de foc? La acestea se adăuga faptul că negocierile de pace de la București întvedeau nu numai impunerea unor datorii de război înrobitoare, ci și pierderi teritoriale. Este semnificativ, însă, faptul că inițiatorii asociației considerau că pasul lor nu se datorește situației dramatice a țării, ci, dimpotrivă, că țara a ajuns în această stare din cauza gravelor greșeli acumulate de-a lungul deceniilor. „De bună seamă – se arată în Apelul din martie 1918 – că lipsa unei cunoașteri adâncite și aprecieri juste a realității sociale românești a fost una din cauzele puternicelor zguduirii din temelie ale Statului nostru, – amintim numai dintre cele ivite în

Decursul ultimelor decenii: revoluțiile sociale din 1888 și 1907, criza financiară din 1900 și extrem de dureroasa situație în care ne aflăm”¹. Dincolo de reamintirea acestor aspecte structurale, autorii apelului aduc o critică asupra elitei politice și aparatului de stat. „Căci toată lumea va fi de acord a recunoaște – se arată în continuare – că aproximația capricioasă și improvizația haotică a politicii de până acum trebuie să înceteze pentru totdeauna, – nu-i mai este de ajuns credința în conducători, în loc de știință, dogma, în loc de observații, disciplina oarbă, în loc de metodă critică – care au dus la atât de variate, dese și pripite experiențe sociale pe socoteala societății românești”². Dar scopul asociației nu a fost demascarea elitei politice, ci „organizarea unor cercetări determinate, având ca obiect studiul cât mai complet și mai metodic al vieții sociale românești, sub toate fețele. Aceste studii se vor face în următoarele secțiuni: 1) secțiunea agrară; 2) comercială și industrială; 3) financiară; 4) juridică; 5) politică și administrativă; 6. politică și igienă socială și 7) culturală. Noi secțiuni se vor întemeia, după necesitate. Membrii Asociației se vor grupa pe specialități în secțiunile respective; orice persoană, care prin activitatea sa dovedește competență în chestiunile sociale, va putea fi admisă ca membru, prețuindu-se îndeosebi obiectivitatea și independența personalității competente”³.

Gusti, probabil ca să investigheze potențialul de specialitate al țării, a conceput în toamna anului 1913 o

revistă științifică, intitulată *Arhiva pentru Științe Sociale, Sociologie, Politică, Etică*, și nu o asociație. Scrisoarea de motivare a necesității acestei reviste, nepublicată atunci, ci trimisă personalităților interesate în infuzia științei în conducerea statului, este un document revelator pentru atitudinea sa critică. Evident, scrisoarea rămâne un document important, chiar dacă publicația nu a putut să apară atunci. În acest scurt articol nu putem prezenta conținutul scrisorii, un inventar pertinent al tuturor problemelor societății și statului, dar subliniem că Apelul din 1918 a preluat esențialul din acest text. Aici nu este vorba numai de consecvența gândirii lui Gusti, ci de faptul că situația dezastruoasă din iarna-primăvara lui 1918 a impus ca necesitate formarea Asociației mult dorite de profesor. În urma bătăliilor de pe frontul de vest din vara-toamna 1918, Antanta a ieșit victorioasă și elita politică românească a putut să treacă la realizarea României Mari. Această schimbare radicală a influențat, cu siguranță, agenda intelectualilor, însă pentru Gusti și membrii fondatori a rămas primordială continuarea demersurilor pentru punerea în funcțiune a Asociației. Tocmai de aceea au trecut la acțiune, adică la înființarea secțiilor prevăzute în Apel, pentru a studia și a propune reformele în care aveau expertiză. În ciuda elanului, după cum remarcă în 1919 Virgil Madgearu, membru marcant al conducerii Asociației, ”în privința organizării secțiilor și a acțiunilor lor, n-am avut succesul

Datorită deoarece nu s-au întemeiat toate secțiile și chiar cele în ființă n-au dat ceea ce eram îndreptățiți să așteptăm de la ele⁴. Motivele sunt diverse. Secțiile agrară, comercială și industrială, financiară, administrativă și culturală și-au început activitatea încă la Iași (cu rezultate modeste), dar secțiile juridică, respectiv cea de igienă și politică socială și-au început activitatea abia după ce Asociația s-a mutat la București. „Firește – continuă Madgearu – dacă ne întrebăm asupra cauzelor, trebuie să avem în vedere, în primul rând, împrejurările generale în care am fost siliți să lucrăm. Membrii Asociației s-au răzlețit o bună parte din timp, unii rămânând în Moldova, alții trecând în Muntenia și din cauza ocupației străine au fost lipsiți de orice comunicație mai lesnicioasă. După liberarea teritoriului, aproape trei luni au trecut până ce s-au putut restabili (legăturile) între secretariat și membri ca să poată pune la cale un început de activitate⁵. În ciuda acestor inconveniente a putut să apară, la 1 aprilie 1919, la București, organul asociației, *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*. Devenită cea mai importantă revistă de științe sociale a României interbelice, *Arhiva* practic a urmat modelul propus de Gusti în 1913. Altfel spus, pentru el prioritățile de investigare a problemelor țării, mărite după Primul Război Mondial, nu s-au schimbat, și nici necesitatea modernizării aparatului de stat. Pentru a sublinia această idee, Gusti a publicat în *Arhivă* întocmai scrisoarea redacției și difuzată în 1913.

Privire generală

Revista cu apariție trimestrială (dar cu dese comasări de numere) a apărut continuu între 1919 și 1937, dar după o pauză de 6 ani s-a scos un ultim număr în 1943. Datorită profilului foarte larg apăsarea ca o publicație enciclopedică. Fiindcă puținii exegeți ai revistei au fost sociologi, s-a acreditat ideea că a fost o revistă sociologică, ceea ce a fost departe de realitate. La această credință a contribuit și Gusti, care avea o perspectivă pansociologică.

Această abordare de largă cuprindere provenea din faptul că Asociația dorea să-și desfășoare activitatea în secții de specialitate care nu erau legate între ele decât prin dorința de a pregăti reforme. Revista a pornit cu rubrici care, în bună măsură, au rămas constante. De fapt, plasarea articolelor în rubricile *Studii*, *Arhivă legislativă*, *Arhivă documentară* și *Mișcarea ideilor* a fost formală, fiindcă unele puteau să apară la oricare dintre acestea. Dar ceea ce era mult mai important: abordarea temelor nu a fost în incidența imediatului, nu reflecta emoțiile politice efemere. La această caracteristică a revistei au contribuit personalități precum Vasile Pârvan, Virgil Madgearu, I. Nistor, Corneliu Botez, Anibal Teodorescu, Victor Slăvescu, Mihail Manoilescu, Ștefan Zeletin, Nicolae Petrescu, Mihai Ralea și alții. Articolele lor au abordat probleme structurale, nu simpatii sau antipatii politice de moment. Cu toate acestea, revista nu plutea în atemporalitate,

Respect pentru oameni și cărți

pentru că celebrele serii de conferințe organizate de Gusti au avut răsunet în presa vremii și, mai mult decât atât, de multe ori revista publica cele spuse de conferențieri. (De altfel, Gusti pune mare accent pe propagarea revistei, iar fiecare număr nou al *Arhivei* era prezentat la ședințele Academiei Române). Nu mai puțin importantă a fost și partea a doua a revistei, care cuprindea recenzii de volume și reviste, respectiv știri și documente ale Asociației, dar și evenimente ale instituțiilor conexe din străinătate. Aceste scurte scrieri semnalau de la bun început interesul lui Gusti și al celorlalți colegi pentru literatura de specialitate din apus și pentru evenimente științifice din lume.

Dar această configurație generală a revistei s-a modificat simțitor de-a lungul anilor, astfel încât se pot observa diferențe mari între numerele din anii '20 și cele din anii '30 și chiar în cazul aceluiași deceniu. Cu toate acestea, metamorfozele revistei nu au avut niciodată un caracter radical; începuturile de etapă nouă erau prevestite mai devreme. Astfel, parcurgând numerele *Arhivei*, am identificat etape distincte, a căror justificare o prezentăm în continuare.

Anii de început – ani de „enciclopedism”

Între anii 1919 și 1924 revista prezintă o mare varietate de teme. Pe fondul violențelor armate post-război, al activizării muncitorimii și al apariției mișcărilor studentești, *Arhiva* tinde să găzduiască o paletă

extrem de largă de articole. La rubrica *Studii* găsim articole care merg de la teorie socială la reforma magistraturii și studii de populație, de la noua politică agrară la comerț exterior și case de pensii, de la sistemul bancar la sistematizarea urbană și investigarea corelației dintre armată și cultură, de la despăgubiri de război la modernizarea statisticii și mortalitatea infantilă. La rubrica *Arhivă legislativă* se analiza legislația necesară pentru muncitorime, minorități și învățământ, problema spinoasă a centralizării sau descentralizării administrative și nu numai. Rubrica *Arhiva documentară* oferă tot o mare diversitate de teme de antropometrie, politologie, relații internaționale, asistență socială, chestiuni agrare, problema industrializării, toate tratate analitic. Aici ar fi fost locul studiului lui Gusti despre națiune, dar a fost plasat în rubrica *Mișcarea ideilor*. Abordarea unor volume străine (în primul rând germane și franceze, mai rar engleze și mult mai rar române) în rubrica *Recenzii* completează aria tematică a revistei, căci aici citim despre războiul care a trecut, despre tensiunile din Balcani, despre socialism, ortodoxie și șomaj. Mare importanță are *Buletinul Asociației pentru Studiul și Reforma Socială* (care a devenit al *Institutului Social Român*), fiindcă o bună parte a documentelor fondării și activității Asociației pentru anul 1918 le putem afla numai din aceste prime numere.

În presa vremii, noile numere ale *Arhivei* nu treceau neobservate, ca

Ratatea publicații academice. Prestigiosul cotidian *Adevărul* considera necesară o privire sintetică asupra activității *Arhivei*: „Pentru schițarea operei înfăptuite până acum, după 4 ani de existență, e nevoie de o împărțire a studiilor în total. (1) Studii economico-financiare. Ținând seama de preocuparea contribuțiilor practice urmărite de cercetători, reiese marele interes ce l-au prezentat aceste studii și ne dăm seama de importanța lor, amintind câteva din ele: reforma agrară, reforma financiară, sistemele de intensificare a producției industriale, cooperarea, valuta. Toate tratate în spirit obiectiv, științific, comparativ cu cele mai recente transformări realizate și în lumina mișcării ideilor. (2) Studiile sociologice s-au îndreptat adânc în analiza problemei națiunii, privită prin toate prisme și adusă la adevărata ei valoare. Curente sociologice și-au aflat locul într-o mică măsură, tot așa și construcțiile socialiste. Problema feministă se prezintă sub o luminoasă și caldă apărare. (3) Politica teoretică s-a bucurat de mai puține studii. În schimb, politica socială a fost expusă sub multe din aspectele ei; îndeosebi igiena socială, mortalitatea infantilă au determinat polemici în presă și au deșteptat grija autorităților. (4) Studii juridice și administrative. Prefacerile instituțiilor impuse de noua întorsătură a organizării sociale, constituția ce se pregătea și reforma administrativă au fost tot atâtea chestiuni „la zi” ce s-au impus juriștilor. *Arhiva* a dat ospitalitate

largă studiilor de reformă administrativă centralizatoare și descentralizatoare, reorganizării magistraturii, statutului funcționarilor, fixarea prețului pământului expropriat, responsabilitatea statului pentru despăgubirile de război. Este întrebarea – de ce nu și-a găsit și dreptul de proprietate o tot așa de amplă dezvoltare, tocmai în epoca aceasta de fixare a naturii lui? Studiile culturale au luminat ideile fundamentale ale culturii sociale contemporane. Tezele asupra învățământului și îndreptarea lui spre culturalizarea poporului au fost binevenite și sunt o adevărată pregătire democratică a reformei învățământului ce se va realiza curând. Mișcarea ideilor înalte din filosofie formează oarecum încoronarea armonică a studiilor. Un spirit științific de tratare, o cunoaștere adâncă a subiectelor, ascendența culturală a specialiștilor, ideile democratice și umanitare ce animă studiile sobre formează un organ de îndrumare și consiliu al guvernanților, precum și un scrutător în plus al activității lor în treburile publice”⁶.

În numerele din anii următori, în mod necesar reapar aceleași teme, dar și altele noi. Bunăoară se va ridica problema drepturilor femeilor, se va amplifica dezbaterea dilemei centralizare-descentralizare, roblema partidelor, problema Basarabiei, a bolșevismului, a fascismului și, din ce în ce mai insistent, problema țăranelor și a țărănimului.

Resp. **Accent pe sociologie și pe integrare europeană**

Deși sociologia nu a lipsit niciodată din revistă, fiind prezentă măcar în cadrul recenziilor, totuși o frecvență semnificativă a acesteia se simte după 1924. Probabil activarea seminarului de sociologie al lui Gusti și punerea în discuție a cercetărilor de monografie sociologică au înrăurit orientarea revistei. Nu se poate eluda nici faptul că atunci s-a format secția de sociologie a ISR. Chiar dacă pe paginile revistei nu apar articole despre campaniile monografice deja demarate, această etapă reprezintă trezirea și amplificarea entuziasmului pentru cercetarea directă a lumii satului. Campaniile monografice de la Goicea Mare (1925), Rușețu (1926), Nerej (1927) și Fundul Moldovei (1928) au avut darul de a clarifica metodologia muncii colective, dar și teoria monografiei sociologice ale cărei baze au fost preconizate de Gusti.

O altă noutate demarată în 1924 a fost publicarea unui studiu în limba franceză. Aceasta va fi urmată sistematic de altele, care au deschis o nouă etapă în evoluția revistei, cea a creșterii interesului pentru integrarea științifică europeană. Din acest motiv a apărut, începând din 1927, rubrica *Cronica*, având scopul de a relata evenimentele internaționale ale științelor sociale. Aceste adaosuri nu au schimbat, însă, radical profilul. A scăzut numărul articolelor din *Arhiva legislativă*, a crescut numărul celor teoretice, dar schimbarea s-a produs

încet. Aici merită să amintim volumul de studii de științe politice, *Doctrinile partidelor politice*, care s-a născut din conferințele publice ale Institutului Social Român, care întâi au fost publicate în *Arhivă*, ulterior fiind strânse în volum. Făcând prezentarea detaliată a acestui volum, Tudor Teodorescu-Braniște preciza, în *Adevărul*: „Aveam până acum discursuri sonore de întrunire publică. Aveam banale manifeste electorale. Aveam ziare de partid ocupate să se apere de calomniile adversarilor și, la rândul lor, să-i calomnieze pe acești adversari. Aveam toate aspectele orientale ale vieții politice. I S R ne-a dat ceva mai mult și mai înalt: în nouăsprezece prelegeri ne-a dat expunerea a nouăsprezece doctrine politice: expunerea obiectivă, clară, precisă – făcută altfel decât cu scopul de a convinge ușurel o adunare publică”⁷.

Împlinire și criză de creștere

Intervalul dintre 1929 și 1932 reprezintă, fără îndoială, cea mai tumultuoasă perioadă și a revistei, și a intelectualilor pe care aceasta se baza. Datorită câștigării alegerilor parlamentare de către Partidul Național Țărănesc, au avut loc mari mutații în statutul personalităților care au orientat de la început revista. Madgearu, devenind ideologul PNT, ajunge și ministru în guvernele țărăniște, prin urmare nu mai participă la conceperea revistei. Gusti, deși nu a fost membru al acestui partid, fiind totuși foarte apropiat de

ideologia acestuia, devine președinte al consiliilor de conducere a Oficiului Național al Cooperăției, al Casei Autonome a Monopolurilor Statului, al Societății de Radiodifuziune și este și decan al Facultății de Filozofie și Litere de la Universitatea din București. În ciuda acestui fapt, seria de campanii de cercetare a continuat și în vara anului 1929 la Drăguș, în Țara Făgărașului; are loc cea mai reușită monografie sociologică și cu participarea cea mai mare. În acest an apare în *Arhivă* și deschiderea spre cercetarea monografică, se publică relatări despre campanii precedente și chiar un studiu al lui Stahl despre răzeșia din Nerej.

În această perioadă, sunt colaboratori ai *Arhivei* din ce în ce mai mulți monografiști, precum Mircea Vulcănescu, Traian Herseni, Henri H. Stahl și Dumitru C. Amzăr, iar numărul lor devine din ce în ce mai mare în anii următori. Din revistă ne dăm seama că în această perioadă a crescut interesul pentru autodefinirea grupului din jurul lui Gusti. Aniversarea celor 10 ani de la fondarea asociației/institutului și a revistei sale arăta că Gusti și colaboratorii se gândesc din ce în ce mai insistent și la promovarea în spațiul public a ideii de cercetare directă, monografică, a realității din țară.

O modalitate inedită de a face cunoscute preocupările sociologiei a fost prezentarea de către Gusti a fiecărui număr al *Arhivei* la ședințele Academiei Române. Mai eficientă a fost însă promovarea prin presa vremii. Cum Gusti a sprijinit organi-

zarea profesională a presei bucu-reștene, a avut destul de mulți adepți care să scrie despre numerele *Arhivei*. Mai mult decât atât, Gusti a descoperit importanța expozițiilor și astfel nu numai că a relatat în revistă despre asemenea evenimente din străinătate, dar a organizat și el o primă expoziție sociologică în incinta seminarului despre cercetarea de la Drăguș.

Această cercetare din vara anului 1929 a reprezentat și motiv de reflecție autocritică. Au ajuns la concluzia că a fost o greșeală invitarea unui număr de 90 de participanți, astfel încât s-a hotărât ca la următoarele monografii, cea de la Runcu (1930) și cea de la Cornova (1931), să participe cu precădere cercetători dedicați monografiei sociologice. Această orientare viza și dorința de a finaliza cât mai multe studii de teren pentru a alimenta revista. Fără a renunța la temele vechi, *Arhiva* a devenit mult mai accentuat sociologică. S-a introdus o nouă rubrică, *Arhiva monografică*, pentru a permanentiza apariția noilor studii datorate discipolilor lui Gusti. Totodată s-au dat mai multe informații despre evenimente din domeniul sociologiei apusene, mai multe bibliografii și chiar recenzii despre volume noi.

Cel mai important rezultat al efortului de a impune atenției publicului monografia gustiană l-a constituit conceperea unui număr comasat (950 de pagini!) al *Arhivei* pentru anul 1932, 500 de pagini din acesta fiind dedicate exclusiv monografiei sociologice. Altminteri, acest număr

al *Arhivei* avea structura celor precedente, dar rubrica *Arhiva monografică* avea nu un studiu, ci 28. Aceste studii, elaborate exclusiv de discipolii lui Gusti, care au participat la campanii monografice de vară, au fost așezate în volum conform sistemului sociologic al profesorului, al „cadrelor” și „manifestărilor”. Studiile au fost elaborate din cercetări efectuate în diverse sate, dar pentru prima dată au fost dispuse conform concepției profesorului. Au fost publicate în acest număr de excepție studiile lui Ion Conea, D.C. Georgescu, Henri H. Stahl, Traian Herseni, Gheorghe Focșa, Petre Ștefănuță, Ernest Bernea, Emanoil Buznea, Constantin Brăiloiu, Dochia Ioanovici, Ștefania Cristescu, Mac Constantinescu, Floria Capsali, Mihai Pop, Nicolae Argintescu, Xenia Costa-Foru, Nicolae Coț, Ion Zamfirescu, Domnica Păun, Anton Golopenția.

Nu e de mirare că presa vremii a apreciat această performanță. În *Curentul*, Dragoș Vrânceanu scria: „... acest volum trebuie să aibă mențiune specială. Nu ne îndoim că se va face în așa fel ca să fie cât mai răspândit în țară. Învățătorii, de exemplu, care au urmărit activitatea Institutului social pe această temă numai din ziare, sunt plini de o curiozitate intensă asupra rezultatelor ei. În orice caz e sigur că, cu cât rezultatele sociologiei monografice vor fi mai răspândite, cu atât vor recolta mai multe foloase. Caracterul acestei științe este de așa fel că ea nu poate fi rezultatul unui proces

exclusiv de specializare. Acei ce compun «școala românească de sociologie», cum cu dreptate numește d. Mircea Vulcănescu ansamblul oamenilor și studiilor de sociologie dirijate de d. profesor Gusti, sunt specialiști și într-un sens tehnic, îndrumător. Pilda deplină o dă însuși d. prof. Gusti. Aceste considerații asupra constituirii concrete a sociologiei ne duc la o altă observație. În ceea ce, în acești ultimi șapte ani de activitate a Institutului social, a făcut d. prof. Gusti e vorba de o știință nouă. Problemele ei se pun după un plan pe cât de sistematic pe atât de ingenios. Sistem și ingeniozitate, acestea sunt trăsăturile acțiunii monografice. (...) Astfel că avem, pe de o parte, principiul științei, pe de alta, rezultatele ei pe teren; între acestea, notele variate de interpretare ale elevilor, care uneori aruncă o lumină revelatoare asupra directivelor spirituale care stau la baza acestei sociologii. Spiritul de erudiție se convertește pe de-a întregul în caracterul inedit al cercetărilor”⁸.

În ciuda acestui număr monumental, în rândurile monografiștilor au început să apară disensiuni, frustrări, dar și dorința de a strânge rândurile echipei monografiste, de a consolida identitatea lor de grup distinct față de colegii de generație. (Una dintre cauzele acestor disensiuni provenea și din faptul că „moderatorul” consacrat al acestui grup, profesorul Gusti, în vara anului 1932 a devenit ministru al instrucției, cultelor și artelor, funcție care l-a absorbit complet.) Cum *Arhiva* avea

R funcții academice și internaționale și apăsarea rar, tinerii doreau o revistă mai mobilă, mai ancorată în frământările aceluia început de deceniu. Revista *Gând și Faptă*, organizată de cel mai tânăr monografist, Anton Golopenția, nu a apărut din motive de finanțare, dar semnalul de largire a plajei de publicații a fost dat. În acest context nu a fost de mirare că numărul comasat din 1933 avea de cinci ori mai puține pagini decât anteriorul, dar păstra nivelul înalt obținut.

Final internațional

Anul 1934 aduce „înaintarea în grad” a revistei, care apare nu numai ca organ al Institutului Social Român, ci și ca organ al Federației Internaționale a Asociațiilor și Institutelor de Sociologie. Acesta nu a fost o distincție, ci o recunoaștere a vocației europene a revistei. A fost rezultatul străduințelor lui Gusti de a invita în revistă autori apăsuni de prestigiu și al capacității lui de a face *Arhiva* să circule în lume.

Structura rămâne la fel ca în anii 1932-1933, dar se observă, pe de o parte, că tinerii monografiști câștigă teren în paginile revistei și, pe de altă parte, o extindere a relațiilor legate de Federația Internațională a Asociațiilor și Institutelor de Sociologie. Această tendință nu a fost întâmplătoare, servind, de fapt, pregătirii terenului pentru a concura cu succes la organizarea în București a unui congres internațional de sociologie. Aceasta s-a și întâmplat în vara anului 1937, când în cadrul marii

Expoziții Mondiale de la Paris a fost organizat și un congres de sociologie, la care s-a decis ca al XIV-lea Congres Internațional de Sociologie să fie organizat la București în 1939, sub președinția lui Gusti.

Probabil la această decizie a contribuit și publicarea în 1936 a două volume masive ale *Arhivei*, prilejuate de o aniversare importată a activității profesorului Gusti, *Omagiul profesorului D. Gusti: XXV de ani de învățământ universitar*. În primul volum au fost publicate, în limbi străine, articole trimise de personalități ale sociologiei franceze, germane și americane, alături de autori români care au publicat studii esențiale în franceză. În volumul al doilea, au publicat studii fundamentale în limba română filosofi, juriști, economiști, esteticieni de prim rang ai elitei intelectuale române. Alături de ei, membri marcanți ai școlii gustiene, precum Mircea Vulcănescu, Henri H. Stahl, Octavian Neamțu, Ghe. Vlădescu-Răcoasa și Ion Zamfirescu, au elaborat analize originale nu numai despre contribuția teoretică a profesorului, ci și asupra întregului sistem instituțional generat și condus de el. Studiile lor pot fi considerate ca o primă istorie a sociologiei românești. Unele dintre aceste studii, mai ales ale lui Stahl și Vulcănescu, au relevat un alt aspect important, până atunci neexprimat clar, și anume că formațiunea științifică condusă de Gusti îndeplinește toate elementele unei școli sociologice veritabile, pe care au denumit-o Școala Sociologică de la București.